

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistalenne (kustantajan versio).

Viite:

Alaverdyan, A., Sainio, P.-C., & Saariaho, M.-L. (2022).
Sosionomiopiskelijat osallisuutta edistämässä Valtaistavat sosiaalityön
menetelmät -harjoittelussa. Teoksessa T. Hautamäki, A. Aalto, A.
Alaverdyan, & S. Saarikoski (toim.), *Osallisuus ihmistyössä* (s. 115 - 139).
(Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä
177). Seinäjoen ammattikorkeakoulu. [https://urn.fi/URN:NBN:fi-
fe2022122873919](https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022122873919)

SOSIONOMIOPISKELIJAT OSALLISUUTTA EDISTÄMÄSSÄ VALTAISTAVAT SOSIAALITYÖN MENETELMÄT -HARJOITTELUSSA

Aino Alaverdyan, YTM, sosionomi (AMK), lehtori, SeAMK

Pia-Christine Sainio, HTM, sosionomi (ylempi AMK), lehtori,
SeAMK

Marja-Liisa Saariaho, YTM, lehtori, SeAMK

1 JOHDANTO

Kaikki sosiaalityö on valtaistavaa, mikä tekee haastavaksi valtaistavan työtteen näkyväksi tekemisen ja konkretisoinnin. Sosiaalityön valtaistava tavoite on esillä eri strategisissa linjauksissa ja työn tavoitteissa. Esimerkiksi sosiaalityön kansainvälisessä määritelmässä on valtaistavan tavoite selkeästi mainittuna: ”Sosiaalityö...edistää yhteiskunnallista muutosta ja kehitystä, sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä ihmisten valtaistumista ja vapautumista” (International Federation of Social Workers, 2014). Hyvinvointialueiden sosiaalihuoltoa koskevassa laissa (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 1 luku, §1) sen valtaistavina tavoitteina on mainittu muun muassa eriarvoisuuden vähentäminen, osallisuuden ja asiakaskeskeisyyden edistäminen. Sosiaalihuoltolain sosiaalityön (mt., 3 luku, §15) ja sosiaaliohjauksen (mt., 3 luku, §16) kuvauksissa korostuu muutosta tähtäävä työte yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseksi heidän toimintaedellytyksiään ja -kykyään sekä elämänhallintaa vahvistamalla.

Vaikka valtaistava näkökulma on vahvasti esillä sosiaalityön ja -huollon palveluiden tavoitteissa, nähdään yhtenä kehittämisen kohteena juuri

osallistavan ja valtaistavan sosiaalityön osaamisen vahvistaminen ja sen konkretisoiminen työkäytännöiksi (Karjalainen ym., 2019, s. 71). Sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetensseissa kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen on yhtenä ammatillisena ydinalueena sisältäen sosiaalisen osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämisen, syrjäytymisen ehkäisyn yhteisöissä ja yhteiskunnassa, osallistavat ja valtaistavat toimintatavat sekä vaikuttamistyön (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto, 2017, s. 10). Ammattikorkeakoulut nostavat myös sosiaalipedagogisen lähestymistavan esiin keskeisenä osana sosionomikoulutusta (mt.), mikä luo viitekehyyksen myös valtaistavan sosiaalityön opetukselle.

SeAMKin sosiaalialan tutkinto-ohjelmassa valtaistava yhteiskuntaosaaminen on omana kokonaisuutenaan (18 op), josta Valtaistavat sosiaalityön menetelmät -harjoittelu (10 op) on yksi keskeinen osa sitä (Seinäjoen ammattikorkeakoulu, i.a., s. 49–50). Harjoittelun tavoitteena on, että opiskelija harjaantuu tarkastelemaan asiakkaan tarpeita, asiakkaan asemaa ja asiakkuutta yhteiskunnassa vaikuttavien rakenteiden ja prosessien näkökulmasta (mt.). Häneltä odotetaan osaamista tunnistaa toimintakäytäntöjä, järjestelmien saumakohtia ja palveluiden katvealueita, jotka vaikuttavat asiakkaan asemaan ja osallisuuteen heikentävästi (mt.). Harjoittelun tavoitteena on myös valtaistavan sosiaalityön työkäytänteiden vahvistaminen, sillä opiskelija toteuttaa asiakkaan valtaistavaa toimintaa erilaisia osallistavia menetelmiä hyödyntämällä (mt.). Keskeisenä osaamistavoitteena on myös oman toiminnan arviointi ja ammatillisten kehittämistarpeiden tunnistaminen (mt.).

Tämän artikkelin tavoitteena on jäsentää SeAMKin sosionomiopiskelijoiden Valtaistavat sosiaalityön menetelmät -harjoittelun teoreettista ja menetelmällistä viitekehystä. Kevään 2022 harjoittelun opiskelijoilta kerättiin vapaaehtoisella kyselyllä kokemuksia koskien harjoittelun keskeisten käsitteiden ja menetelmien soveltamista asiakastyössä ja omassa ammatillisessa valtaistumisessa. Artikkelissa avataan näitä kyselytuloksia ja opettajien reflektointia harjoittelun keskeisistä osaamistavoitteista.

2 VALTAISTAVAN SOSIAALITYÖN TEOREETTINEN TAUSTA

Tässä luvussa avataan valtaistavan sosiaalityön teoreettista taustaa tuoden esille eriarvoisuuden ulottuvuuksia ja eri muotoja sekä sosiaalipedagogiikan lähtökohtia. Valtaistavaa sosiaalityötä jäsennetään Kam'n (2020) mallin avulla kirkastaen valtaistavan tavoitteen olevan aina yhteydessä osallistavien menetelmien hyödyntämiseen ja voimavara lähtöiseen työotteeseen, joka perustuu dialogiseen kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen. Valtaistavan sosiaalityön harjoittaminen vaatii ammattilaisilta refleктоivaa työtettä, joka on edellytys ammatilliselle kasvulle ja kehitykselle.

2.1 Eriarvoisuuden ilmentyminen

Valtaistavaa sosiaalityötä toteutetaan sosiaalipedagogiikan erityisen tehtävän alueella, jossa kohdataan osattomuutta, huono-osaisuutta ja eriarvoisuutta (Nivala & Rynänen, 2019, s. 341). Therbornin mukaan (Saari, 2015) eriarvoisuus voidaan jakaa kolmeen eri ulottuvuuteen: 1) Elämänehtojen eriarvoisuus: väestöryhmien erot eri kysymyksissä, esim. syntymäpaino, kuolleisuus, 2) Eksistentiaalinen eriarvoisuus: ihmisryhmien, esimerkiksi sukupuolten tai sosioekonomisten ryhmien, muodollinen ja tosiasiallinen status ja arvo eri yhteiskunnallisissa järjestelmissä, 3) Resurssien eriarvoisuus: ihmisten käytössä olevan rahan, resurssien ja jakauman arvioiminen.

Riihelä ja Tuomaala (2020) näkevät, että resurssien eriarvoisuus eli saatavissa olevat taloudelliset resurssit, tulot ja varallisuus, ovat kiistatta eriarvoisuuden päätekijöitä. Lopputulemien eriarvoisuus on eroja esimerkiksi tuloissa, kulutuksessa ja varallisuudessa, mihin voidaan itse vaikuttaa omien ponnistelujen avulla, mutta ne johtuvat myös itsestä riippumattomista lähtökohtatekijöistä, kuten vanhempien elinoloista tai synnynnäisistä kyvyistä (mt). Sosioekonomiset terveyserot syntyvät monien eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta kuten materiaalisesta niukkuudesta, elintapoihin liittyvistä valinnoista, lapsuusperheen sosioekonomisen asemaan liittyvistä arvoista ja tavoista, kasvu- ja elinolosuhteista, yhteiskunnan vauraudesta sekä talous- ja

sosiaalipoliittisista valinnoista (Aaltonen ym., 2020). Terveyden eriarvoisuus kytkeytyy monin tavoin muihin eriarvoisuuden ulottuvuuksiin, kuten köyhyyteen, sosiaaliseen syrjäytymiseen ja syrjintään (mt.). Eriarvoisuus näkyy myös koulutuksessa. Koulutus on myös läheisesti yhteydessä syrjäytymisriskiin, sillä vain pelkän peruskoulun käyneillä syrjäytymisriski on suurin (Kailaheimo-Lönnqvist ym., 2020). Eskelinen ym. (2020) avaavat ylisukupolvista eriarvoisuutta, jossa yksilöiden mahdollisuudet elämän eri osa-alueilla kaventuvat tai parantuvat lapsuudenperheiden elämäntilanteiden eroista ja resurssien (mukaan lukien varallisuus, tiedot, taidot, arvot, verkostot, ihmissuhteet) epäta-
saisesta jakautumisesta johtuen. He mainitsevat, että ylisukupolvista eriarvoisuutta käytetään mittarina sille, mikä on mahdollisuuksien tasa-arvon eli meritokratian tila yhteiskunnassa: vahvempi eriarvoisuuden periytyminen viittaa vähäisempään mahdollisuuksien tasa-arvoon.

2.2 Valtaistava sosiaalityö osallisuuden rakentajana

Valtaistava sosiaalityö sisältää sekä yhteiskunnallisen painotuksen valtaistumisessa sekä yksilökohtaisen painotuksen voimaantumisessa (Hokkanen, 2017). Valtaistumisessa lähtökohtana on se, että yhteiskunnallinen tilanne tiedostetaan muutosta vaativaksi ja päämääränä on vääryyden poistaminen; esimerkiksi psyykkisesti oireilevat nuoret eivät saa riittävästi terapiapalveluita. Voimaannuttavassa lähestymistavassa on keskiössä ihmisen tai ihmisryhmän subjektiivinen kokemus muutosta vaativasta asiasta; etsitään aiempaa antoisampia tapoja määritellä itseä, tilannetta ja suhdetta ympäristöön; esimerkiksi psyykkisesti oireileva nuori haluaa oppia uusia tapoja hallita stressiä. Valtaistumisen prosessi on aina tilanne- ja aikasidonnaista ja sen päämäärä myös muuttuu ajan myötä. Se lähtee myös aina epätydyttävän ja muutosta vaativan tilanteen tiedostamisesta (mt.).

Nivala ja Ryyänen (2019, s.187–190) nostavat esille Jane Addamsin ja Paulo Freiren keskeiset ajatukset sosiaalityöstä, jotka luovat raamit sekä sosiaalipedagogiselle että valtaistavalle työotteelle: dialoginen kohtaaminen, toimijuus ja oman osallistumisen tukeminen, yhteisöllisyys, toiminnallisuus, luovuus, teorian ja käytännön vahva yhteen kie-

toutuneisuus sekä kolmitasoisuus – yksilö-yhteisö-yhteiskunta. Lisäksi voidaan puhua neljänestä ekologisesta tasosta (ks. esim. Skene, 2021). Yksilökohtainen taso sisältää omat kyvykkyydet ja hyvinvoinnin sekä osallisuuden kokemukset. Yhteisöllinen taso kattaa eri toimintamahdollisuudet ja myös yksilöiden kyvykkyydet käyttäen niitä oman hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseksi toimintaympäristössään. Yhteiskunnallinen taso ja sen rakenteet tuovat esille eri oikeuksien ja tasa-arvon toteutumista yhteiskunnassa, miten esimerkiksi eri palvelut ja niiden laatu ovat samanlaisia eri asiakasryhmille. Neljäs ekologinen taso ilmentää sitä, miten ihmiset, yhteisöt ja yhteiskunnat voivat voimaantua elämään täyttä ja luovaa elämää sekä hyödyntämään potentiaaliensa suhteessa ympäristön kestävyteen ja hyvinvointiin.

Kam (2020) jäsentää valtaistavan sosiaalityön olevan itse työn tavoite, joka pohjautuu asiakkaiden tarpeisiin. Valtaistava tavoite liittyy usein yksilön, perheen tai yhteisön osallisuuden edistämiseen. Raivion ja Karjalaisen (2013, s. 16–17, Isolan ym. mukaan 2017, 5) mukaan osallisuus nähdään kuulumisena sellaiseen kokonaisuuteen, jossa ihminen pystyy liittymään erilaisiin hyvinvoinnin lähteisiin ja elämän merkityksellisyyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin, sekä ihmisen vaikuttamisena oman elämänsä kulkuun, mahdollisuuksiin, toimintoihin, palveluihin ja joihinkin yhteisiin asioihin.

Valtaistavan tavoitteen eteen työskentely vaatii voimavaralähtöistä ja dialogista asiakastyötettä, jossa asiakkaiden omaa elämän asiantuntijuutta arvostetaan (Kam, 2020). Ammattilaisten tulee olla myös valmiita muuttamaan omia mahdollisia negatiivisia käsityksiä asiakkaista ja heidän tilanteistaan, mikä tapahtuu ammatillisen reflektion avulla. Jotta asetettu valtaistava tavoite saavutetaan, vaatii se osallisuutta hyödyntävien ja osallistavien menetelmien käyttöä. Ammattilaisia ei nähdä voimaannuttamisen ja voiman antamisen lähteinä, vaan he tarjoavat tukea, jotta asiakkaat voivat saada takaisin tai kehittää omia voimavaroja ja siten voimaannuttaa itseään (mt.). Sosiaalipedagoginen osallisuuden edistäminen korostaa myös keskeisenä erilaisten mahdollisuuksien luomista ja tarjoamista osallistua ja vaikuttaa vuorovaikutteisesti sekä toiminnallisesti, jotta osallistujille syntyy tunne myös omasta merkityksestä yhteisön jäsenenä (Nivala & Rynänen, 2019, s. 201–202). Ihmisen osallistuminen toimijana on heidän mukaansa

sosiaalipedagogiikan ydintä, eikä se ole ainoastaan yksilön kyvyistä kiinni, vaan myös vaikuttamisen rakenteista yhteisön ja yhteiskunnan tasolla.

2.3 Dialoginen kohtaaminen valtaistavan sosiaalityön lähtökohtana

Dialogisessa vuorovaikutuksessa ja kohtaamisessa lähtökohtina ovat vastavuoroisuus, tasa-arvoisuus, luottamus, uteliaisuus, kiinnostus toisen ihmisen ajatuksista ja kokemuksista sekä omien taustaoletusten kriittinen tarkastelu (Holm ym., 2018; Mönkkönen, 2018 s. 107–118; Shotter, 1993). Toisten näkökulmia kuuntelemalla ja samalla pidättäytymällä omien mielipiteiden välittömästä sanoittamisesta, dialogissa rakennetaan yhteistä ymmärrystä sekä todellisuutta, jossa kaikki osapuolet voivat oppia toisiltaan sekä muuttaa omia mielipiteitään tai asenteitaan (mt.). Osuvasti dialogilla onkin suomen kielessä myös vastine kuunteleva keskustelu (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2022), jota tarvitaan dialogin onnistumiseksi. Alhasen (2016, s. 121–183, Nivala & Rynänen mukaan 2019, s.195–196) mukaan dialogisuus ei synny itsestään, vaan vaatii toimiakseen erilaisia kykyjä, kuten viritäytymistä, kuvittelua, harkintaa, leikillisyyttä ja uskoa. Dialogisessa kohtaamisessa onkin olennaista, miten ja millaiseen suhteeseen sekä vuorovaikutukseen asetetaan niiden kanssa, joiden parissa työskennellään dialogisuuden lähtökohdat huomioiden (mts. 190–191).

Dialoginen kohtaaminen ja vuorovaikutus ovat muodoltaan tavallista keskustelua syvempää, sillä dialogissa synnytetään tila, jossa kuullaan, hyväksytään ja luodaan erilaisia näkemyksiä ymmärtäen, ettei kenenkään näkemys voi olla kokonainen totuus (Holm ym., 2018). Bohmilaisessa dialogissa tavoitteena onkin ajattelun yhteinen kehittäminen yhteistyössä muiden kanssa, eikä pyrkiä osoittamaan omia käsityksiä oikeiksi ja muiden vääriksi (Alhanen ym., 2015; Bohm, 2003). Kun erilaisille näkemyksille annetaan tilaa ja osapuolet saavat kokemuksen kuulluksi tulemisesta, syntyvät parhaat ja luovimmat ratkaisut tilanteisiin (Holm ym., 2018). Mönkkönen (2018, s. 110) tuo esiin dialogisuuden taustalla olevan ajatuksen siitä, että ihmisille merkittävät asiat tapahtuvat inhimillisessä kohtaamisessa ja tieto rakentuu

sosiaalisissa prosesseissa. Tätä kutsutaan Mönkkösen mukaan dialogismin käsitteellä, jossa taustalla on ihmisen minuuden sekä kielen ymmärtäminen historiallisena ja kulttuurisena ilmiönä. Valtaistuminen voidaankin nähdä oppimisen mahdollisuutena ja prosessina, jossa yhteinen tieto voi johtaa ihmisiä osallisuuteen, yhteistoimijuuteen sekä vastuun ottamiseen omassa elämässään.

2.4 Reflektiivisyys ammattilaisen valtaistumisen välineenä

Reflektiotaito on olennaista ammatillisen oppimisen ja kehittymisen kannalta ja siihen liittyy vuorovaikutus asiakkaan ja ammattilaisen välillä (ks. esim. Järvinen, 1990). Sauraman ym. (2007, s. 80) mukaan työssä tehtävä tiedonkeruu asiakkaan tilanteesta muuttuu käytettäväksi, kun toteutetaan reflektioivaa työtapaa ja käytäntöä. Haarakangas (2008, s. 60–61, 87–90) on todennut, että parhaimmillaan reflektiosta voi kehittyä uutta ymmärrystä ja siten näkökulmaa luova dialogi työntekijän ja asiakkaan välille. Tiuraniemi (1993, s. 2–4) jakaa reflektion tekniikoita tutkivaan, avoimeen ja suljettuun reflektioon. Tutkiva reflektio on hänen mukaansa kyseessä silloin, kun asiakkaan kanssa tutkitaan yhdessä, mitä tunteita asiakkaan sanomiseen voisi liittyä. Avoimella reflektiolla pyritään nykytilanteesta eteenpäin asiakkaan voimavarojen tai ratkaisujen etsimiseen ja suljetulla reflektiolla puolestaan keskittämään tilanteeseen liittyvän tunteen tarkasteluun (mt.). Reflektio on siten prosessi, jossa oppija aktiivisesti tarkastelee ja käsittelee uusia oppimiskokemuksiaan voidakseen konstruoida eli luoda uutta tietoa ja uusia näkökulmia.

Boud ja Walker (1993) sekä Mezirow (1996) ovat vaiheistaneet reflektiota eri vaiheisiin: aiemman kokemuksen tietoiseen tarkasteluun, huomion kohdistamiseen kokemuksen herättämiin tunteisiin sekä kokemuksen uudelleen arviointiin, jonka tavoitteena on uuden tiedon ja kokemusten sekä uusien näkökulmien konstruointi. Toisinaan reflektointi voi tuoda esiin myös epäonnistumisen tunteita ja kokemuksia, jolloin tarvitaan poisoppimista totutuista ajattelu-, tunne- ja toimintamalleista ja oman toimintatavan muuttamista (Mälkki & Mansikka-aho, 2020, s. 60–61). Reflektio on siis kokemusten tietoista ja kriittistä prosessointia sekä

tämän uuden reflektoidun tiedon nojalla oman toiminnan arviointia ja uudelleen suuntaamista.

3 VALTAISTAVAN SOSIAALITYÖN OSALLISTAVAT MENETELMÄT

Tässä luvussa avataan keskeisiä osallistavia menetelmiä ja niiden taustasuuntauksia, mitä opiskelijat ovat soveltaneet Valtaistavan sosiaalityön menetelmät -harjoittelussa eri asiakasryhmien parissa. Tämä menetelmäluettelo ei ole kaiken kattava, vaan antaa enemmänkin ajatuksia siitä, mitä eri osallistavat menetelmät voivat olla valtaistavassa sosiaalityössä.

3.1 Narratiivisuudella uusia näkökulmia

Baldwin (2013) on sanoittanut sosiaalityön olevan narratiivista, jossa narratiivisuus ei ole vain yksittäinen työmenetelmä, vaan tekijä, joka läpäisee niin sosiaalityön arvoja, etiikkaa, toimijuuksia kuin rakenteellista vaikuttamistakin (Tarvainen, 2020, s. 107). Narratiivisessa ohjaus-tilanteessa ammattilainen auttaa asiakasta katsomaan asiakkaan omia tarinoita, narratiiveja ulkopäin, mikä auttaa asiakasta näkemään ongelmat ja rakentamaan uudenlaista parempaa tarinaa (Cochran, 1997; Davy, 2010; McLeod, 2009). Berger ja Luckman (1994) ovatkin todenneet, että todellisuutta luodaan kielen avulla, joten sanoilla ja niiden tulkinnalla on merkitystä, siten todellisuus muodostuu sosiaalisessa ja kielellisessä vuorovaikutuksessa ihmisten välillä. Tämän näkemyksen mukaan yhtä täysin totta olevaa tarinaa ei ole, vaan tieto ja todellisuus koostuvat eri tarinoista ja näkemyksistä.

Mäkinieniemi (2020) on kuvannut narratiivisessa vuorovaikutustilanteessa tavoiteltavan asiakkaan vapautumista häntä sitovasta tarinasta tilanteeseen, jossa hän itse alkaa toimia oman elämäntarinansa kirjoittajana ja onnistuu tarinassaan etäältä tarkastelemaan ongelmatilanteitaan. Asiakkaalla on uuden tarinan avulla mahdollisuus luoda uutta identiteettiä, merkityksiä ja vahvistua sekä valtaistua omassa elämässään (ks. Ihanus, 2009, s. 26). Tarinallisuus voi myös toimia asiakkaan

toimijuutta ja toimintakykyä vahvistaen, kun hän kuvaa tekemiään valintoja (ks. Goller, 2017, s. 86). Narratiivisia menetelmiä asiakkaan kanssa ovat esimerkiksi elämänkaaren tai -janan piirtäminen, unelmien kuvaaminen, tulevaisuuden muistelu ja metaforien käyttäminen (ks. esim. Kekkonen, 2004, 29–30). Narratiivisessa menetelmässä voidaan käyttää lisäksi apuna luovia toimintoja, kuten piirtämistä, kuvia, liikuntaa, draamaa ja valokuvausta sekä päiväkirjoja (Dunderfelt, 2006).

3.2 Haasteista ratkaisuja ratkaisukeskeisyyden avulla

Ratkaisukeskeinen ohjaustyöote kumpuaa ratkaisukeskeisestä lyhytterapiasta ja sen perusfilosofia on: *”älä korjaa sitä, mikä ei ole rikki; tee lisää sitä, mikä toimii; jos jokin ei toimi, tee jotain toisin”* (Ratkaisu- ja voimavarasuuntautuneiden menetelmien edistämisyhdistys ry, i.a.). Ratkaisukeskeisyydessä asiakkaan katsotaan omaavan ratkaisut omiin haasteisiinsa ja ammattilaisen tehtävänä on auttaa näiden ratkaisujen löytymisessä avoimien kysymystenasettelujen avulla. Aluksi tulee antaa riittävästi aikaa asiakasta vaivaavan haasteen hahmottamiselle: *miten muotoilisit haasteen, mihin haet ratkaisua, miten usein tämä haaste vaivaa sinua, miten kauan tämä haaste on vaivannut sinua* (Grant, 2013). Haasteen selkiytymisen jälkeen keskitytään etsimään toimivia ratkaisuja: *mitä olet jo tehnyt ratkaistaksesi haasteen, ja mikä on toiminut, mitä tarvitaan, että muutos tapahtuu* (mt.; mt.; Bannink, 2010). Tavoitetyöskentelyssä määritellään yhdessä tarkat tavoitteet, mitä kohden edetään; mitä tilannetta ja numeroa 1–10 -mitta-asteikolla asiakas tavoittelee. Kun asiakkaan itselle asettama tavoite on selvillä, ammattilainen tukee tavoitetyöskentelyn etenemistä: *missä olet tällä hetkellä mitta-asteikolla, miten kauan arvioidusti kestää, että pääset yhden askeleen ylemmäs, mitä se sinulta vaatii* (mt.; mt.; mt.). Ratkaisukeskeisessä ohjauksessa keskitytään onnistumisten esille tuomiseen ja annetaan tunnustusta edistymisestä (Bannink, 2010). Toimivia ratkaisuja etsittäessä ja niitä toistettaessa, kiinnitetään huomiota positiivisiin poikkeamiin, jolloin haaste ei ole läsnä (mt.). Tulevaisuusorientoituneet kysymykset auttavat vahvistamaan minäpystyvyyttä tulevaisuuden suhteen sekä tukevat ideaalin tilanteen, jolloin ratkaisu on jo käytössä, havainnollistamista (mt.). Yksi tunnetuimmista ratkaisukeskeisistä

tulevaisuuskysymyksistä on ihmekysymys: *Kuvittele, että yön aikana tapahtuisi ihme. Mistä asioista aamulla tietäisit, että ihme on tapahtunut, mikä olisi eri tavalla? Entä mistä muut huomaisivat, että asiat olisivat eri tavalla?*

3.3 Vertaisuuden kokemuksellinen asiantuntijuus

Vertaisuus on samankaltaisten elämäntilanteiden ja kokemusten omaavien ihmisten välistä vertaista suhdetta, jossa muodostuu kokemukselliseen asiantuntijuuteen perustuvaa tukea, jota voidaan tarvita sekä tarjota erilaisiin elämänmuutokseen ja sopeutumiseen liittyvissä vaiheissa. Vertaisuuden kokemus voi helpottaa sopeutumista uuteen elämäntilanteeseen ja luoda osallisuuden tunnetta vahvistaen samalla sosiaalista pääomaa sekä pystyvyyden ja voimaantumisen tunnetta. Vertaisuus perustuu vahvaan vuorovaikutukseen luottamuksellisessa ilmapiirissä, jossa samaa kokeneiden kanssa kerrotaan omaa tarinaa ja kuullaan toisten kokemuksia, jaetaan ja käsitellään tunteita sekä opitaan omista ja toisten kokemuksista, löydetään selviytymiskeinoja sekä voimavaroja jatkaa elämässä eteenpäin. (Mikkonen & Saarinen, 2018, s. 8–9, 21–22; Laimio & Karnell, 2020, s. 12). Vertaistukitoiminta on yksi sosiaalista hyvinvointia ja elämäntilanteen edistävä sosiaalipalvelu (Sosiaalialan tiedonhallinnan sanasto, 2022), joka ovat todettu toimivaksi palveluksi hyvinvointityön kentällä (Huttunen & Kalska, 2015). Vertaistukea järjestetään usein ammattilaisen ohjaamana, jolloin työhön kuuluu aloittavien ryhmien toiminnan suunnittelua ja toteuttamista sekä vertaisuuden kokemusten mahdollistamista.

3.4 Yhteiskehittämisellä tasavertaista kehittäjäkumppanuutta

Yhteiskehittäminen nähdään työtteenä, jossa asiakkaat ovat mukana palvelujen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhdessä ammattilaisten kanssa. Hietalan ja Rissasen (2017, s. 169) mukaan yhteiskehittäminen on toimintatapa, jossa asiakkaan kokemustieto ja ammattilaisen tieto ovat keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja tasaveroisessa kumppanuudessa. Yhteiskehittäminen vahventaa asiakkaan

asemaa ja antaa myös uusia mahdollisuuksia kuntoutumiseen (mt., s. 16). Yhteiskehittämisessä myös ammattilaisen näkemys muuttuu kokemuslähtoisemmäksi (Raivio, 2018, s. 27). Valtakunnallisessa PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa -hankkeessa kehitettiin ja kokeiltiin erilaisia yhteiskehittämisen toimintamalleja mm. asiakasraateja, asiakasneuvonpitoa, asiakaspalautejärjestelmän kehittämistä ja kokemusohjausta (Gebrenegus ym., i.a.). Yhteiskehittämisen toimintatapa nähtiin hankkeessa hyvänä sosiaalityön toimintatapana. Asiakkaat kokivat tulevansa kuulluiksi ja voivansa vaikuttaa palvelujen kehittämiseen (mt.). Jotta yhteiskehittämisen menetelmä olisi vaikuttavaa, tulee sen olla koko organisaation yhteinen asia lähtien esimiehistä asiakastyötä tekeviin työntekijöihin.

3.5 Toiminnallisuuden ja luovuuden avulla voimavarat esille

Toiminnalliset ja luovat menetelmät voivat olla kaikkea erilaiseen tekemiseen ja luovaan toimintaan perustuvaa tekemistä, jonka avulla aktivoidaan yksilöiden tai ryhmien osallisuutta, toimijuutta ja oppimista. Erilaisten harjoitusten avulla voidaan opetella yksilöohjauksessa arjen elämän asioita, kuten kodin siivousta, ruoanlaittoa tai esimerkiksi kaupassa käyntiä. Kataja ym. (2011, s. 30) mukaan ryhmän ohjaamisessa erilaisten toiminnallisten harjoitteiden avulla voidaan löytää ratkaisuja erilaisiin arjen ongelmatilanteisiin, luoda uusia toimintamalleja ja käsitellä asioita eri näkökulmista. Luova toiminta voi olla arjessa näkyvää luovuutta tai se voi olla taiteellista toimintaa. Huhtinen-Hildénin ja Karjalaisen mukaan (2019, s. 11–12) luova toiminta ”toimii kohtaamispaikkana, jossa olemme yhdenvertaisia ja voimme ammentaa toistemme kokemuksista”. Luovan toiminnan, muun muassa musiikin, kuvallisen ilmaisun, kirjoittamisen, liikkeen, tanssin ja draaman, avulla voidaan ilmaista tunteita ja erilaisia tarpeita sekä tuoda niitä näkyviksi; lisäksi se virkistää ja saa aikaan hyviä tunnekokemuksia (mts.). Toiminnallisten ja luovien menetelmien avulla asiakkaan omat voimavarat tulevat esiin erilaisen toiminnan kautta. Sosiaalialan työssä ohjaaja tarvitseekin erilaisten luovien ja toiminnallisten menetelmien hallitsemista, mutta myös rohkeutta ja luovuutta käyttää niitä joko yksilöohjauksessa tai ryhmien ohjaamisessa.

3.6 Green Care:n tukemana luontoyhteyttä

Green Care Finland ry:n (i.a.) mukaan Green Care on luontoon ja maaseutuympäristöön liittyvää ammatillista toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua erilaisten eläin- ja luontoavusteisten menetelmien avulla kuten ratsastusterapia, sosiaalipedagoginen hevostoiminta, sosiaalinen ja terapeuttinen puutarhatoiminta, maatilojen kuntouttava toiminta sekä ekopsykologian menetelmät. Vehmasto (2014, s. 44–47) jakaa Green Care -palvelut luontohoivan ja -voiman palveluihin. Luontohoivan palveluilla tarkoitetaan luontolähtöisyyttä hyödyntävää hoivaa, aktivoivaa sosiaalityötä sekä kuntouttavaa toimintaa sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä kuntoutuksen asiakkaille, missä Green Care -menetelmät ovat enemmänkin lisäarvoa tuottavina tekijöinä. Luontovoiman palvelu on virkistävää, ennaltaehkäisevää ja kasvattavaa luontolähtöistä toimintaa, jossa tavoitteena on asiakkaan luontolähtöinen voimaantuminen, yleinen hyvinvointi, elpyminen ja virkistys.

3.7 Palveluohjauksella kohti omannäköistä elämää

Palveluohjaus voidaan nähdä toimintamallina, jolloin yhteensovitetaan asiakkaan palveluja ja hälvennetään palvelujärjestelmän hajanaisuutta. Palveluohjaus on myös asiakaslähtöinen, asiakkaan etua ajava työmenetelmä. Suomisen ja Tuomisen mukaan (2007, s. 13) palveluohjaus on asiakkaan todellista kohtaamista, asiakaslähtöistä, asiakkaan omien tavoitteiden ja toiveiden mukaista itsenäiseen elämään tukemista. Tarkoitus on tukea asiakkaan oman roolin vahvistamista koskien hänen omaan elämäänsä liittyviä päätöksiä. Palveluohjauksen tasoja katsotaan olevan neuvonta ja ohjaus, asiakasohjaus ja intensiivinen palveluohjaus (Hänninen, 2007, s. 16). Neuvonta ja ohjaus tapahtuvat matalalla kynnyksellä, ja se voi olla anonyymiä tai yksilöllistä ohjausta (Ketola ym., 2020, s. 57). Asiakasohjauksen prosessissa asiakkuus keskittyy palveluiden koordinointiin ja yhteensovittamiseen (mts.). Intensiivinen palveluohjauksen taso on puolestaan pitkäaikaista intensiivistä asiakkaan tavoitteellista tukemista, joka perustuu palvelutarpeen arviointiin (mts.). Palveluiden pirstaleisuus lisää asiakas-

lähtöisen palveluohjauksen tarvetta entisestään. Marinin hallituksen hallitusohjelman yhtenä tavoitteena onkin kehittää hyvinvointialueilla asiakas- ja palveluohjausta matalan kynnyksen integroituneena palveluna (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2011, s. 19).

Palveluohjaajan roolina voi olla myös sosiaalisen asianajajan rooli, joka pohjautuu kansalaislähtöiseen ja valtaistavaan työotteeseen (Ett nytt yrke tar form, 2009, Moilasen ym., mukaan 2020, s. 34). Hokkanen (2014) kiteyttää sosiaalisen asianajon toimintana, jossa ryhmä, ihminen tai hänen edustajansa liittoutuu vaikutusvaltaisempien toimijoiden kanssa päästäkseen osalliseksi jostakin, saavuttaakseen jotain paremmin tai ehkäistäkseen toimia, joiden seuraamukset koetaan negatiivisiksi. Työntekijä voi käyttää valtaansa, tietoaan ja taitoaan yksittäisen asiakkaan tai tietyn ryhmän oikeuksien, näkemysten ja tilanteiden huomioon ottaen rakenteiden muuttamiseksi tuoden esille avuntarpeen taustalla olevia tekijöitä (mt.). Sosiaalista asianajoa voi tapahtua myös omana asianajona tai vertaisasianajona (mt.).

3.8 Osallistava kirjaaminen asiakkaan eduksi

Osallistava kirjaaminen dokumentointitapana on sosiaali- ja terveysalan työssä käytettävä menetelmä, jossa kirjataan yhdessä ja dialogissa asiakkaan kanssa tietoja ja näkökulmia esimerkiksi asiakassuunnitelmaan tai kuukausiraporttiin. Osallistava kirjaaminen nostaa esiin asiakkaan ja työntekijän huomioita ja näkökulmia elämäntilanteesta samalla avaten asiakkaalle mahdollisuuden ja oikeuden vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon, oman elämänsä asioihin sekä tarinaan, joka kirjaamisesta syntyy (ks. esim. Laaksonen ym., 2011). Pyykkösen (2012, s.10) mukaan asiakas kokee prosessin enemmän omakseen, kun dokumenttiin on kirjattu asiakkaan toivomukset, ajatukset ja kokemukset. Yhteisellä dokumentoinnilla pyritään Pyykkösen mukaan asiakkaan kokonaisvaltaiseen ymmärrykseen, avoimuuteen ja eettisyyteen, mikä edellyttää dialogia ja kriittistä reflektiivisyyttä. Stellberg (2017) on painottanut asiakasasiakirjojen laatimista asiakasta varten, jolloin asiakas voi myös tunnistaa asiakirjasta oman tarinansa. Myös Vierulan (2017, s. 80) tutkimuksessa on tuotu esiin asiakkaan oman tarinan omistamisen merkitystä samalla vahvistaen asiakkaan

luottamusta asiakirjaan. Osallistavaa kirjaamista voidaan Stellbergin (2017) mukaan toteuttaa monella tavalla, kuten asiakirjaa asiakkaalle näyttämällä kommentoitavaksi tai osallistaen asiakasta asiakirjan kirjoittamiseen yhdessä.

4 VALTAISTAVAN SOSIAALITYÖN MENETELMÄT -HARJOITTELUN KOKEMUKSIA

Valtaistavat sosiaalityön menetelmät -harjoitteluun keväällä 2022 osallistuneiden opiskelijoiden (n=19) avoimet kyselyvastaukset teemoiteltiin yhdessä kirjoittajien vuoropuhelussa. Esille nousseet teemat esitetään tässä luvussa avaamalla opiskelijoiden käsityksiä ja oppimiskokemuksia valtaistavasta sosiaalityöstä käytännössä ja sen eri osallistavista menetelmistä. Teemoittelua ja vastauksien analysointia on tukenut harjoittelujakson teoreettinen viitekehys ja opettajien saama muu kokemustieto harjoittelujaksojen ohjauksesta.

4.1 Näkemyksiä valtaistavasta sosiaalityöstä käytännössä

Kyselyyn vastanneiden opiskelijoiden mukaan valtaistava sosiaalityö näkyy sosiaalialan ammattityössä erityisesti asiakaskohtaamisissa ja sen nähdään olevan yksi keskeinen asiakastyön lähestymistapa. Valtaistavan työtteen nähtiin tulevan esiin lähes kaikessa arjen jokapäiväisessä sosiaalityössä orientaationa ja läpileikkaavana asiana sosiaalityön eri menetelmissä. Valtaistaminen voi olla pieniä arjen asioita asiakkaan ja yhteisön elämässä ja siten sen nähtiin olevan joskus haastavaa huomioida. Valtaistamisen nähtiin todentuvan erityisesti kohtaamisissa ihmisten välillä, missä vaaditaan ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitoja sisältäen läsnäolo- ja dialogiosaamista. Ammatillaisen asemoiminen vuorovaikutussuhteeseen myös oppivana ja muuttuvana osapuolena on tärkeää: "...myös työntekijä valtaistuu asiakkaan valtaistumisen myötä". Lisäksi ammatillaisen vuorovaikutustilanteen lukutaito ja oman persoonan alttiiksi laittaminen koettiin valtaistavana tekona sitä vaativissa tilanteissa: "toisinaan itsensä naurunalaiseksi

saattaminen on ammatillisinta, mitä voit siinä hetkessä tehdä”. Valtaistavan työotteeseen nähtiinkin todentuvan juuri ruohonjuuritason perussosiaalityön eri kohtaamisissa ja toiminnassa. Keskeisenä valtaistavan sosiaalityön orientaatiota tukevana lähestymistapana nostettiin esille voimavaralähtöinen ja dialoginen työote, joka luo pohjan asiakkaan valtaistumiselle ja voimaantumiselle. Lisäksi vastauksissa nostettiin esille myös keskeisiä elementtejä dialogisessa kohtaamisessa kuten toisten kunnioittaminen, kuunteleminen ja ymmärtäminen: ”Tärkein asia on asiakkaan kunnioittava kohtaaminen, voimavaroihin keskittyminen ja asiakkaan oman asiantuntijuuden esiin nostaminen”.

Toisena teemana esille nousi valtaistavan sosiaalityön asiakaslähtöinen ja osallistava luonne. Asiakaslähtöisyyden nähtiin olevan keskeistä kaikessa sosiaalityön asiakastyössä pohjautuen aitoon läsnäoloon ja dialogisuuteen sekä osallisuuden tukemiseen. Myös eri työmenetelmien valinnan tulee tapahtua asiakkaan tai yhteisön voimavarojen ja tarpeiden pohjalta: ”Asiakas otetaan mukaan, toiminta perustuu asiakkaan kiinnostuksen kohteisiin ja vahvuuksia tunnistaen ja hyödyntäen”. Asiakasosallisuuden toteutuminen nähtiin tärkeänä osana tavoitteiden ja toimenpiteiden suunnittelua: ”Minun ei tarvitse olla kaikkietävä asiantuntija asiakastilanteessa, eikä tarvitse olla kaikkiin ongelmiin valmista vastausta, vaan asiat voidaan selvittää yhdessä asiakkaan kanssa”. Hyvänä oppikokemuksena mainittiin se, että omia hienoja suunnitelmia tulee osata tarvittaessa muuttaa asiakkaan toiveiden ja tarpeiden mukaisiksi. Yksi opiskelija mainitsi, että asiakkaan eri ehdotuksista ja tunnetiloista kannattaa ottaa kiinni ja hyödyntää suunnittelussa.

Valtaistavassa työotteessa työntekijän vastuulla on tilanteiden ja tarpeiden mukaan jakaa valtaa asiakkaan kanssa: ”Valtaistaminen näkyy asiakkaan omana osallisuutena omien asioiden päättämiseen”. Asiakkaiden ja yhteisöjen, mutta myös monitoimijaisen verkoston osallistaminen päätöksentekoon ja muutostyöhön on työntekijän keskeinen valtaistavan sosiaalityön tehtävä. Valtaistavan sosiaalityön ollessa asiakaslähtöistä vaatii se vuorovaikutteista kanssakäymistä asiakkaan ja monitoimijaisen tiimin kanssa eri työvaiheissa ja yksilökohtaista arviointia palvelu- ja muutostarpeista sekä muutostyön etenemisestä: ”Palvelupolut ovat yksilöllisiä, niitä arvioidaan tarkkaan ja muutetaan,

jos se on tarpeellista”. Yleensäkin työntekijän tulee kerätä palautetta valtaistavien tavoitteiden toteutumisesta muutostyöhön sitoutuneilta tahoilta.

Valtaistavan sosiaalityön asiakaslähtöinen ja osallistava luonne tuotiin vastauksissa esille myös rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta. Valtaistava sosiaalityö edistää asiakkaan osallisuutta ja ääntä yhteiskunnan eri instituutioissa ja rakenteissa, jotta asiakkaan asema ja edut eivät unohdu.

Opin kuinka tärkeää ja kova halu asiakkailla on saada äänensä ja sanomansa kuuluviin ja kuulluksi. Suorittavan työn tasolla asia onnistuu, mutta tietoa vietäessä ylempään, hukkuu asiakkaan ja suorittavaa työtä tekevän työntekijän viesti matkalle.

Valtaistavan sosiaalityön nähtiin olevan myös sitä, että työntekijä: “... osaa havaita rakenteiden ja palveluiden katvealueita ja auttaa asiakasta esimerkiksi sosiaalisella asianajolla”. Valtaistavan työotteen nähtiin mahdollistuvan riittävän resurssoinnin avulla, jotta sitä on mahdollista hyödyntää tavoitteellisesti asiakas- ja yhteistyössä.

Kolmantena yleisempänä teemana vastauksissa korostui valtaistavan sosiaalityön tavoitteellisuus ja sen näkyminen (tai näkymättömyys) sosiaalityön ammattityössä esim. arvoina ja asenteina sekä puheen tasolla. Valtaistavan sosiaalityön toteutumisen nähtiin olevan riippuvaista työntekijöiden toimintatavoista ja asenteista. Opiskelijat olivat myös huomioineet, miten monessa työpaikassa puhutaan valtaistamisesta, mutta sen toteutuksessa on vaihtelevia käytänteitä tai se ei tavoita käytännön asiakastyötä riittävässä määrin. Vastauksissa tuotiin myös esille valtaistavan sosiaalityön käsitteen vierautta ja vaikeutta, mikä voi haitata myös sen käytännön tason ilmentymistä. Valtaistavan toiminnan suunnittelussa näkyvä tavoitteellisuus, minkä nähtiin olevan osana valtaistavan sosiaalityön työotetta. Vaikka asiakkaan tai yhteisön valtaistamista tapahtuu myös itse asiakaslähtöisessä työorientaatiossa, vastauksissa tehtiin ero tiedostamattoman valtaistamisen ja tavoitteellisen välille: “Valtaistaminen voi usein olla tiedostamatonta, joka ei silloin ole kovin tavoitteellista. Mutta jos valtaistavan työmenetelmän tietää niin sitä usein tekee tiedostaen sekä osaa asettaa tavoitteita

paremmin.” Lisäksi tavoitteiden porrasteisuudesta mainittiin: ”Että valtaistuminen voi olla pieniäkin asioita, ja usein se sitä onkin. Pienistä asioista on helppo rakentaa suuria kokonaisuuksia”.

4.2 Kokemukset valtaistavan sosiaalityön osallistavista menetelmistä

Kyselyyn vastanneiden opiskelijoiden vastauksissa korostuivat asiakkaiden osallisuuden ja toimijuuden vahvistaminen dialogisin, toiminnallisina ja luovien menetelmin. Dialogisuus näyttäytyi vastauksissa sekä ammatillisena työotteena että vuorovaikusta vahvistamaan pyrkivänä toimintana. Kuuntelevan ja yhteistä ymmärrystä rakentavan keskustelun avulla asiakkaita pyrittiin vahvistamaan muun muassa siten, että he voisivat nähdä itsensä toisen silmin: ”Nuoren voimavarojen vahvistamisen ja keskustelun kautta yritin omasta näkökulmastani kertoa, mitä hyviä asioita näen heissä”. Narratiivisin menetelmin opiskelijat ovat voineet myös osoittaa asiakkaille heidän merkitystään ja arvoa omina itsenään sekä vahvistaa asiakkaiden identiteettiä. Osallistava kirjaamista asiakkaiden kanssa oli käyttänyt muutama opiskelija. Osallistava kirjaaminen mahdollistaa asiakkaan ja työntekijän näkemysten ja ajatusten esiintuomisen yhteisessä kirjaamisen tilanteessa.

Dialogisina menetelminä käytettiin myös asiakasta motivoivaa haastattelua sekä asiakkaan mukaan ottamista asioihin ja tilanteisiin, joissa heillä on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä: ”Asiakkaan mukaan ottamista toiminnan suunnitteluun, joka motivoi toiminnassa käymistä ja täten olisi mielekästä”. Asiakkaiden mukaan ottaminen vahvistaa asiakkaiden toimijuutta ja samalla luo asiakkaan omaa narratiivia elämästään ja itsemääräämisoikeudestaan. Yhteisesti määriteltäviin tavoitteisiin asiakkaan on myös helpompi sitoutua kuin ulkoapäin asetettuihin tavoitteisiin. Ratkaisukeskeinen, osallisuutta ja toimijuutta vahvistava dialoginen ote näyttäytyi vastauksissa esimerkiksi seuraavasti: ”Ratkaisukeskeinen työtapo, jossa asiakkaan kanssa yhdessä mietitään vaihtoehtoja ja ratkaisuja”. Yhdessä asioita pohtimalla voidaan avata uusia näkökulmia ja löytää yhdessä erilaisia ratkaisuja asiakkaan haasteisiin. Muita vuorovaikutukseen ja dialogisuuteen perustuvia menetelmiä, joita opiskelijat käyttivät, olivat

esimerkiksi voimavaralähtöiseen ja positiiviseen pedagogiikkaan nojautuvat keskustelut, tulevaisuuden suunnittelu, yhteisökokoukset ja -kehittäminen sekä sosiaalisten tarinoiden käyttö ja erilaisten harrastusmahdollisuuksien esittäminen asiakkaille.

Toiminnalliset ja luovat menetelmät toimivat vastausten mukaan vahvasti yhteisöllisyyden, osallisuuden ja dialogisuuden herättelijöinä ja vahvistajina sekä dialogiin johtavina tai pyrkivinä keinoina. Toiminnalliset menetelmät korostuivat arjen käytänteissä, kuten eräs opiskelija toi esiin: ”Toiminnalliset menetelmät arjessa, kortin pelaaminen, koulujutuissa avustaminen, musiikin kuuntelu”. Toiminnallisuuden ja luovan toiminnan kautta opiskelijoilla oli mahdollisuus havaita ja nostaa esiin asiakkaiden voimavaroja. Osallisuuden kokemukset vahvistuvat yhdessä tehden ja kokemuksista oppien ja vahvistivat osallistujien itseilmaisua. Vastauksissa luovien menetelmien käyttäminen tuli esiin erilaisten tunnetaitoihin suuntautuvien kaveri-, tunne- ja vahvuuskorttien ja kuvallisten (valokuvien, kuvakorttien ja piirtämisen) sekä sosiokulttuuristen (kuten draaman avulla) menetelmien käyttämisellä: ”Dialogisuus, tarinallisuus, taiteellisuuden hyödyntäminen, draaman hyödyntäminen, tunnetaidoissa tukeminen”. Näissä menetelmissä on keskeistä mahdollisuus katsoa maailmaa ja elämää toisen silmin ja toisesta perspektiivistä sekä hyödyntää huumoria. Yhteisöllisyyttä ja asiakkaiden osallisuutta sekä toimijuutta vahvistettiin lisäksi erilaisia leikkejä ja pelejä sekä luontolähtöisiä toimintoja hyödyntämällä, kuten laavuretkien avulla.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Johtopäätökset esitämme Valtaistavan sosiaalityön teesien muodossa, mihin olemme koonneet Valtaistavat sosiaalityön menetelmät -harjoittelun keskeisiä opiskelijoiden esille nostamia oppikokemuksia. Opiskelijoiden oppikokemukset olivat hyvin linjassa valtaistavan sosiaalityön teoreettisen ja menetelmällisen taustan kanssa.

VALTAISTAVAN SOSIAALITYÖN TEESIT

1. Vuorovaikutus, aito läsnäolo, yksilökohtainen kohtaaminen ja yhteisen ymmärryksen rakentaminen
2. Asiakkaan omaan muutosta vaativaan tilanteeseen havahtuminen
3. Valtaistavan ja voimaannuttavan tavoitteen asettaminen asiakkaan lähtökohdista ja toiveista käsin; tavoitteena osallisuus ja toimijuus omaan elämään, lähiyhteisöön ja yhteiskuntaan
4. Asiakkaan innostaminen, rohkaiseminen, motivointi, toivon ylläpitäminen, osallistaminen, yhdessä tekeminen ja rinnalla kulkeminen
5. Eri osallistavien menetelmien hyödyntäminen asiakkaiden tarpeiden ja kiinnostusten mukaan
6. Asiakkaan vahvuuksien, voimavarojen ja taitojen etsiminen, vahvistaminen ja hyödyntäminen
7. Asiakasosallisuuden ja osallistumisen edistäminen eri palveluihin ja toimintaan
8. Asiakaslähtöinen palveluiden ja prosessien kehittäminen
9. Sosiaalisten, taloudellisten ja ekologisten reunaehtojen huomioiminen valtaistavassa työssä
10. Ammatillinen heittäytyminen, joustavuus ja reflektio eri tilanteissa; uskallus toimia tilanteen vaatimalla tavalla ja olla avoin oppimaan uutta.

Tämän artikkelin yhteistyöstäminen herätti meissä monia ajatuksia Valtaistavat sosiaalityön menetelmät -harjoittelun teoreettisen ja menetelmällisen viitekehyksen vahvistamisen suhteen. Osallisuuden käsite nousi selvästi esille valtaistavan sosiaalityön mahdollistajana ja sen käsittäminen syvemmin kuin vain yksittäisenä tiedonkeruuna tai jonkun menetelmän käyttämisenä on keskeistä, jotta osallisuus ei jää vain pintaraapaisuksi. Valtaistamisella tulee olla aina osallisuuden tavoite. Valtaistaminen käsitetään prosessina, johon eri tiedonkeruut ja menetelmät sijoittuvat. Tiedonkeruun tuloksia ja menetelmän käytön vaikutuksia tulee hyödyntää osana osallisuutta edistävää ja valtaistamiseen tähtäävää prosessia, sen suunnittelua, arviointia ja uudelleen suuntaamista. Toisena korostamme dialogisuuden eli voimavaralähtöi-

sen lähestymistavan keskeistä merkitystä valtaistavassa sosiaalityössä, mikä luo pohjaa myös aidon osallisuuden mahdollistamiselle. Tämän artikkelin aikana tehdyt pohdinnat suuntaavat opetussuunnitelman uudistamistyötä valtaistava yhteiskuntaosaaminen –opintokokonaisuuden osalta, missä dialogisuudella sekä osallisuuden, kyvykkyyksien ja toimijuuden vahvistamisella ja niiden arvioinnilla että vaikuttavien menetelmien valinnalla on entistä enemmän painoarvoa.

LÄHTEET

Aaltonen, K., Kotimäki, S., Salonen, L. & Tenhunen, E. (2020). Terveys-erot. Teoksessa M. Mattila (toim.), *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020* (s. 95–90). Kalevi Sorsa Säätiö. https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/Eriarvoisuus2020_web2.pdf

Alhanen, K., Soini, T. & Kangas, M. (2015). *Dialoginen johtaminen ja vallankäyttö*. Dialogiakatemia.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto. (2017). *Sosionomi tuottaa hyvinvointia läpi elämänkaaren: Ammattikorkeakoulutus sosiaalialan muutoksen edistäjänä*. https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene_sosionomiselvitys_pitka_raportti_fin.pdf?t=1526901428

Bannink, F. (2010). *1001 Solution-focused questions: Handbook for solution-focused interviewing* (2nd ed.). Norton.

Berger, P., & Luckmann, T. (1966) (1994) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Gaudeamus.

Bohm, D. (2003). *On dialogue*. Routledge.

Boud, D., & Walker, D. (1993). *Developing models of learning from experience*. Education Business Centre.

Cochran, L. (1997). *Career counseling: a narrative approach*. Sage.

Davy, J. (2010). A narrative approach to counselling psychology. Teoksessa R., Woolfe, S. Strawbridge, B. Douglas, & W. Dryden (eds.) *Handbook of counselling psychology* (3th ed., s. 151–172). Sage.

Dunderfelt, T. (2006). *Elämänkaaripsykologia*. WSOY.

Eskelinen, N., Erola, J., Karhula, A., Ruggera, L., & Sirniö, O. (2020). Eriarvoisuuden periytyminen. Teoksessa M. Mattila (toim.), *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020* (s. 127–155). Kalevi Sorsa Säätiö. https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/Eriarvoisuus2020_web2.pdf

Gebrenegus, Y., Haikara, P., Hallikainen, M., Huhta, H., Hytti, T., Hämäläinen, T., Karjalainen, S., Kuorelahti, M., Kähkönen, P., Matthies, A.-L., Piironen, M., & Saariaho, M.-L. (i.a.). *Yhteiskehittäminen aikuissosiaalityössä: Toimintamalleja työntekijöiden ja asiakkaiden yhteiseen kehittämiseen ja yhteistutkijuuuteen*. https://www.prosos.fi/wp-content/uploads/2019/06/proSos_yhteiskehittaminen_aikuissosiaalityossa.pdf

Goller, M. (2017). *Human agency at work: An active approach towards expertise development*. Springer.

Grant, A. (2013). Steps to solutions: A process for putting solution-focused coaching principles into practice. *The coaching psychologist*, 9(1), 36–44.

Green Care Finland ry. (i.a.). *Mitä on Green Care?* <https://www.gcfinland.fi/green-care/>

Haarakangas, K. (2008). *Parantava puhe: dialogisuus ihmissuhteissa, mielenterveystyössä ja psykiatrisessa hoidossa*. Magentum.

Hietala, O., & Rissanen, P. (2017). Yhteiskehittäminen uudenlaisen vastavuoroisuuden virittäjänä. Teoksessa A. Pohjola, M. Kairala, H. Lyly, & A. A. Niskala (toim.), *Asiakkaasta kehittäjäksi ja vaikuttajaksi: Asiakkaiden osallisuuden muutos sosiaali- ja terveystalveissa* (s. 167–180). Vastapaino.

Hokkanen, L. (2017). Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa M. Mäntysaari, A. Pohjola, & T. Pösö (toim.), *Sosiaalityö ja teoria* (s. 277–296). PS-kustannus.

Holm, R., Poutanen, P., & Ståhle, P. (2018). *Mikä tekee dialogin: Dialogisen vuorovaikutuksen tunnuspiirteet ja edellytykset*. Sitra. <https://www.sitra.fi/artikkelit/mika-tekee-dialogin-dialogisen-vuorovaikutuksen-tunnuspiirteet-ja-edellytykset/>

Huhtinen-Hildén, L., & Karjalainen, A. (2019). Luova toiminta siltana itseen, toisiin ja osallisuuteen. Teoksessa A. Karjalainen (toim.), *Luovan toiminnan työtavat: Käsikirja sosiaali- ja terveysalalle* (s.11–19). PS-kustannus.

Huttunen, M., & Kalska, H. (2015). *Psykoterapiat*. Duodecim.

Hänninen, K. (2007). *Asiakaslähtöistä täsmäpalvelua vauvasta vaariin* (Raportteja 20/2007). Stakes. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201210319566>

Ihanus, J. (2009). Kirjallisuusterapia ja kertomukset. Teoksessa J. Ihanus (toim.), *Sanat että hoitaisimme: Terapeuttinen kirjoittaminen* (s. 13–48). Duodecim.

International Federation of Social Workers (IFSW). (2014). *What is social work? Global definition of social work*. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

Isola, A.-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S., & Keto-Tokoi, A. (2017). *Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa* (Työpaperi 33/2017). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>

Järvinen, A. (1990). *Reflektiivisen ajattelun kehittyminen opettajankoulutuksen aikana*. (Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Tutkimuksia 35). Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.

Kailaheimo-Lönnqvist, S., Kilpi-Jakonen, E., Niemelä, M. & Prix, I. (2020). Eriarvoisuus koulutuksessa. Teoksessa M. Mattila (toim.), *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020* (s. 93–125). Kalevi Sorsa Säätiö. https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/Eriarvoisuus2020_web2.pdf

Kam, P. K. (2020). Strengthening the empowerment approach in social work practice: An EPS model. *Journal of social work*, 1–24. <https://doi.org/10.1177/1468017320911348>

Karjalainen, P., Metteri, A., & Strömberg-Jakka, M. (2019). *TIEKARTTA 2030: Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys* (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:4). Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4076-5>

Kataja, J., Jaakkola, T., & Liukkonen, J. (2011). *Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi*. PS-kustannus.

Kekkonen, M. (2004). *Vanhemmuita etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluiden kehittäminen* (Raportteja 281). Stakes.

Ketola, T., Koivisto, A., Alaverdyan, A., & Karjalainen, K. (2020). Toimintamalli paljon tukea tarvitseville työkäisille. Teoksessa T. Ketola, & A.

Alaverdyan (toim.), *Ihmisiä kohtaamassa. Asiakslähtöisen palveluohjauksen jäljillä työikäisten palveluissa*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 295. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-595-1>

Laaksonen, M., Kääriäinen, A., Penttilä, M., Tapola-Haapala, M., Sahala, H., Kärki, J., & Jäppinen, A. (2011). *Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa: Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen* (Raportti 54/2011). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Laimio, A., & Karnell, S. (2010). Vertaistoiminta – kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa T. Laatikainen (toim.), *Vertaistoiminta kannattaa* (s.11–16). Asumispalvelusäätiö ASPA. https://a-kiltojenliitto.fi/akilta/wp-content/uploads/2015/02/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf

McLeod, J. (2009). *An introduction to counselling* (4th ed). Open University Press.

Mezirow, J. (1996). Kriittinen reflektio uudistavan oppimisen käynnistäjänä. Teoksessa J. Mezirow, L. Lehto, & L. Ahteenmäki-Pelkonen (toim.), *Uudistava oppiminen* (s. 17–38). Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Mikkonen, I., & Saarinen, A. (2018). *Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla*. Tietosanoma.

Moilanen, J., Koivisto, A., & Ketola, T. (2020). Kohti uudistuvaa palveluohjausta – tulkintojen moninaisuudesta jaettuun arvoihin. Teoksessa T. Ketola, & A. Alaverdyan (toim.), *Ihmisiä kohtaamassa: Asiakslähtöisen palveluohjauksen jäljillä työikäisten palveluissa*. (s. 29–38). Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 295. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-595-1>

Mäkinen, T. (20.6.2020). *Työhyvinvointia ja mielen voimaa! Narratiivinen työote*. Blogi, Kategoria: Narratiivinen työote. <http://terhimakiniemi.fi/category/koulutus/narratiivinen-tyoote/>

Mälkki, K., & Mansikka-aho, A. (2020). *Kasvatustieteen Taskutuutori – Raketti ajattelun avaruuteen!* Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1438-5>

Mönkkönen, K. (2018). *Vuorovaikutus asiakastyössä: Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla*. Gaudeamus.

Nivala, E. & Rynnänen, S. (2019). *Sosiaalipedagogiikka: Kohti inhimillistä yhteiskuntaa*. Gaudeamus.

Raivio, H. (2018). *Enemmän sosiaalista toimintakykyä, lisää osallisuutta. Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta*. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeen (SOSKU) 2015–2019 loppuraportti (Työpaperi 7/2018). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-070-9>

Ratkaisu- ja voimavarasuuntautuneiden menetelmien edistämisyhdistys ry. (i.a.). *Tarkoitus ja toiminta*. <https://ratkes.fi/yhdistys/>

Riihelä, M., & Tuomaala, M. (2020). Tulo- ja varallisuuserot. Teoksessa M. Mattila (toim.), *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020* (s. 29–62). Kalevi Sorsa Säätiö. https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/Eriarvoisuus2020_web2.pdf

Saari, J. (2015.) *Huono-osaiset – elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Gaudeamus.

Saurama, E., Hällman, H., Nousiainen, K., & Seppälä, U. (2007). *Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä Tutkiva ja arvioiva työote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä*. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 16. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=ca0840f2-fdf4-4bd2-910e-2298a3af21c4>

Seinäjoen ammattikorkeakoulu Oy. (i.a.). SOS21 Sosionomi (AMK), Päivätoteutus. <https://storage.googleapis.com/seamk-production/2021/01/2021/01/6b8f0762-sos21.pdf>

Shotter, J. (1993). *Cultural politics of everyday life*. Open University Press.

Skene, K. R. (2021). What is the unit of empowerment? An ecological perspective. *British journal of social work*, 1–20. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab012>

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaalialan tiedonhallinnan sanasto. (2022). *Käsite: sosiaalipalvelu*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://sotesanastot.thl.fi/termed-publish-server/vocabulary/25b97b3a-1517-4499-92da-413b00a0ce5b/concept/8b90d2f5-2001-432a-a4dc-6b58066bc740>

Stellberg, T. (2017). *Osallistava kirjaaminen -nykytila ja kehittämistarpeet*. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. http://www.aikuissosiaalityo.fi/files/6246/Stellberg_Tuulia.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2011). *Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus 2020–2023: Ohjelma ja hankeopas*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2021:27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5655-1>

Suominen, S., & Tuominen, M. (2007). *Palveluohjaus portti itsenäiseen elämään*. Picaset.

Tarvainen, M. K. (2020). Narratiivinen sosiaalityö: Baldwin, Clive: Narrative social work. Theory and application. *Janus*, 28(1), 107–109. <https://doi.org/10.30668/janus.89076>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (2022). *Dialogiset toimintatavat*. <https://thl.fi/fi/web/lapset-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/dialogiset-toimintatavat>

Tiuraniemi, J. (1993). Reflektiivisyys asiantuntijan työssä. Teoksessa P Niemi, & E. Keskinen (toim.), *Taitavan toiminnan psykologia* (s. 165–195). Turun yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja. Turun yliopisto.

Vehmasto, E. (2014). Green Care -palvelutyypit Suomessa. Teoksessa E. Vehmasto (toim.), *Green Care -toiminnan suuntaviivat Suomessa* (s. 29–48). (MTT Kasvu 20). MTT. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-487-509-7>

Vierula, T. (2017). *Lastensuojelun asiakirjat vanhempien näkökulmasta* (Acta Electronica Universitatis Tamperensis 1827) [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Trepo. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0565-9>